

Paradigmaváltás a tudás- és tanulásfelfogásban

Dr. Kaposi József
2014

Felhasznált irodalom

- ❧ Csapó Benő: A tudáskonceptió változása: nemzetközi tendenciák és a hazai helyzete UPSZ 2002/2.
- ❧ Csapó Benő: Az iskolai műveltség Osiris 2002.
- ❧ Halász Gábor: A kompetencia, kihívások és értelmezések OKI 2006.
- ❧ Vágó Irén: Az oktatás tartalma (Jelentés a közoktatásról 2000. OKI)
- ❧ Pála Károly: A kompetencia alapú oktatás és a taneszközök (Tankönyvdialógusok OFI 2008.)
- ❧ F. Dárdai Ágnes: Új trendek, paradigmaváltás PTE honlap
- ❧ Kertesi Gábor – Kézdi Gábor: A tanári munka minőségének meghatározó szerepe (Közgazdasági Szemle, 2005. ápr.)

Az előadás fő kérdései

- ⌘ Miként változtak a tanulásfelfogások az évszázadok során?
- ⌘ Melyek az elmúlt évtizedek változásainak okai, jellemzői?
- ⌘ Melyek a tudás szerveződésének főbb dimenziói?
- ⌘ Mik az újabb trendek és távlatok?
- ⌘ Miként hat az új tudásfelfogás a tanulási módszerekre?

Tanulásfelfogások módosulása I.

Ókor, középkor: interpretált rendszer elsajátítása, dogmák, tanulás élőszóval, reprodukción

Örökség: tudás tisztelete, deduktív logika, tanító, tanítás dominanciája, verbalizmus

Klasszikus pedagógia: ismeretforrás a valóság észlelése, tantárgyak, metodika kialakulása, ismeretátadás

Örökség: szemléltetés, induktív logika, tananyag-központúság, normatív értékek, a tanuló passzivitása, a nevelés szerepe

Tanulásfelfogások módosulása II.

Reformpedagógia: társadalmilag szükséges ismeretek elsajátítása, integrált műveltségterületek, ismeretszerzés

Örökség: gyermekközpontúság, társadalmi szerepre felkészítés, oktatás, nevelés + képzés szerepe

Napjaink: LLL, edukatív társadalom, önképzés

Elvárás: Információkeresés és -kezelés, csoportmunka, adaptív, rugalmas gondolkodás, problémamegoldó tanulás

A változások háttere

- ☞ A „kognitív forradalom”, a kognitív pszichológia, illetve a tágabban vett kognitív tudomány, konstrukív pedagógia is hatott az oktatás elméletére.
- ☞ az „információrobbanás”, „gyorsuló idő”, „jövősokk”.
- ☞ „szertefoszlott az egész életre megszerezhető tudás illúziója [...] felértékelte az információkezelést, azaz a mit tudásával szemben általában a hogyan tudását”
- ☞ A tudás egyre inkább a gazdaság legfontosabb mozgatórugójává válik. Előállítás, termelése, adása-vétele és felhasználása iparszerű tevékenységgé vált. A tudásgazdaság, a tudás alapú társadalom a távoli utópiából hétköznapi valósággá válik.

A tudás szerveződésének dimenziói

- ☞ a tudományok tanulmányozása révén megszerezhető diszciplináris tudás, a **szakértelem**,
- ☞ az „értelem kiművelése” által kifejlesztett általános (információfeldolgozó, gondolkodási) képességek, **kompetenciák**,
- ☞ és az iskolán kívüli életben hasznosítható, praktikus tudás, a **műveltség**.

Szakértelem

- ☞ A *szakértelem* egy jól meghatározott területen alkalmazható „fogások”, sémák összessége. Begyakorlott rutinok ismerős helyzetben való alkalmazása.
- ☞ A transzfer hatása kisebb, mint korábban feltételezték. Az ilyen tudás nem vihető át automatikusan más területekre.
- ☞ Ez a „matematikusok matematikája”, as „kémikusok kémiája” így azoknak hasznos, akik magát a tudományt (diszciplínát) akarják tanulni.

Kompetencia

- ☞ A tudásnak arra a formájára utal, amelynek elsajátítása természetes közegben, életszerű tapasztalatok révén történik, és így alkalmazása is természetes könnyedséggel és hatékonysággal valósul meg.
- ☞ „...az a képességünk és hajlandóságunk, hogy a bennünk lévő tudást (ismereteket, készségeket és attitűdbeli jellemzőket) sikeres problémamegoldó cselekvéssé alakítsuk” .. (Halász G.)
- ☞ A „ meg kell tudni csinálni” kihívása, mely a munka világának legfontosabb elvárása

Műveltség

- ✧ Az eredetileg írástudást jelentő angol „literacy” kifejezés általánosítása nyomán terjedt el. Bizonyos tudásterületekhez kapcsolódó általános tájékozottságot, biztonságos eligazodást, áttekintést, a nagy összefüggések átlátását, **alkalmazható** tudást jelent.
- ✧ Konceptióját a PISA vizsgálatok szakértő csoportjai dolgozták ki.
- ✧ Ez a hétköznapi, a gyakorlati hasznosság szempontjait állítja középpontba.
- ✧ Nem feltétlenül közvetlenül gyakorlati, lehet pl. versrészlet, mely közösségi integrációs elemként funkcionálhat.

Trendek, távlatok I.

A „tudásfajták” beazonosítása:

☞ deklaratív tudás: tudni, hogy MIT (know what)

pl. adatok, ismeretek, tények

☞ procedurális tudás: tudni, hogy HOGYAN (know how) pl. a megszerzett ismeretek alkalmazása különböző helyzetekben, kontextusokban

☞ a tudás forrása: tudni, hogy KITŐL (know who)

☞ a tudás indokoltsága: tudni, hogy MIÉRT (know why)

Trendek, távlatok II.

- ☞ A problémamegoldás középpontba állítása, mely az egyén arra való képessége, hogy kognitív eljárásokat használjon valós, a tudományterületeket átfogó helyzetekben, ahol a megoldás menete nem egyértelmű, és nem begyakorolt.
- ☞ A tevékenységközpontú oktatás elterjedése, mely kiemelten kezeli a tanulók „érintettségét”.
- ☞ Környezettudatos természettudomány, realisztikus matematika, gondolkodtató tudomány stb.
- ☞ A tartalomba ágyazott képességfejlesztés, mely a tudományok jól strukturált elemeit hasznosítja.
- ☞ A tanulási potenciál, a tanulás készségeinek és szokásainak közvetlen tanítása.

A tudás dimenziók integrációja

- ☞ A szakértelem, kompetencia és műveltség hármasának harmonikus egysége a cél.
- ☞ A gondolkodás tantervét kellene a középpontba állítani, mely nem abból indul ki, hogy valamit azért kell tudni, mert az ott van a fizikában, a kémiában, hanem megfordítja a logikát, a képességek fejlesztésének igényeihez igazítja.
- ☞ Alapja egy új taxonomia, mely a gondolkodási, információfeldolgozási, kommunikációs stb képességek - életkorhoz rendelt - egymásra épülését tartalmazza.
- ☞ A megértett, alkalmazható diszciplináris tudás jelenti a tudásgazdaságban a minőséget, versenyképességet.

Klasszikus vagy pragmatikus tudás?

Klasszikus műveltség: múlt orientált	Pragmatikus hasznos tudás: jelen orientált
tisztá ismeret, reprezentáció, visszaadás, kultiváció, memória, ünnep, élvezet, szabadidő iskolaalapú, rögzített	tudás célja a felhasználás, megcsinálás, működés, kreativitás, cselekvés, változtatás, munka, köznapi alapú, változó, újraszerveződő

Paradigmatikus és az „örömtudás”

Pragmatikus gondolatmenet	„Tudás öröme” gondolatmenet
A tudás közvetlen alkalmazása a fontos.	A tudás váratlan alkalmazása a fontos.
Minden motiváció haszonelvű.	A cselekvés és a kezdeményezés öröm forrása. Kompetencia-motiváció.
A tudás pusztán a haszna alapján értékelendő.	A cselekvés és a kezdeményezés öröm forrása. Kompetencia-motiváció.
A félelem és a szorongás irányítanak.	A kíváncsiság és az unalom kerülése irányítanak.

„Tudás örömforrás: a sokat elmozdított kompetencia motivációs oldala a kézbe tartás felett érzett öröm.”

Tudni, mit és tudni, hogyan

„[...] tudásrendszereink egyszerre tartalmaznak **'tudni, mit'** és **'tudni, hogyan'** jellegű mozzanatokat. [...] Egyszerre tartalmaznak kategorikus ismereteket és egyedi tényeket. Egyszerre tartalmaznak könyvszagú és csakis a **'hands on experience'** alapján elsajátítható tudásrendszereket.”

„Tudásvilágunk egyszerre **tartalmaz iskolai és utcai tudásokat.**”
(Az iskolai tudások kijelentésszerűek és jól kódolhatók - Az utcai tudások viszont készségszerűbbek) - „[...]a kétféle tudás elválaszthatatlanul **egymáshoz kapcsolódik.**”

„Nemcsak készségek vannak, hanem tartalmak is. Az erőfeszítést kívánó elsajátítás és a spontán **'learning by doing'** egyszerre vezet a tudás öröméhez.”

Forrás: Pléh Csaba: Tudás és kompetencia viszonya a tanulás és tanítás tudományában (Iskolakultúra 2010/4)

Összegzés

- ☞ Két nagy szemléleti váltásnak lehettünk tanúi az elmúlt évtizedekben.
1. Miután tudatosult, hogy nem lehet minden fontos tartalmat megtanítani, az **oktatás tartalma másodlagossá vált**, az egyes tantárgyak tananyagának megtanulása a képességek kifejlesztésének eszköze lett.
  2. Amikor világossá vált, hogy a szükséges képességek is egyre gyorsabban változnak, a konkrét képességek többségének elsajátítása is másodlagossá vált, és csupán azt az elsődleges célt szolgálta, hogy a tanulással kapcsolatos értékeket, a **tudás megszerzésének képességeit kifejlesszük.** (attitűdök, motiváció)

Új pedagógiai születése

- Az oktatás feladata: nem „ünnepi”, hanem „alkalmazkodó” tudás kialakítása
- Tanulás: nem pusztán befogadás, hanem aktív részvétel
- Az oktatás nem tanár-, hanem tanuló centrikus
- Módszerek gazdag választéka: tanáré + tanulóé
- Ellenőrzés: nemcsak ismeretek, hanem képességek is

A paradigmaváltás gyakorlati jellemzői

ismeretorientált	→	képességorientált
tanárorientált	→	tanulóorientált
irányított	→	önálló
receptív és reproduktív	→	produktív
Kognitív	→	emocionális, pragmatikus
passzív befogadás	→	aktív elsajátítás